

Inscription found on Grakliani Hill

გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი წარწერა

Maisuradze Eduard. Researcher

ORCID: 0000-0003-3757-4959

edomaisuradze17@gmail.com

+995571011823

Abstract: The paper deals with the village Igoeti of Kaspi municipality in Georgia During archaeological excavations at Grakliani hill in Igoeti (2007) This year, the head of TSU Professor Vakhtang Licheli) Key inscription discovered. The work represents the present Based on data (inscription execution form, inscription design, Period of inscription completed (XI BC - X BC) The first attempt at scientific inquiry. Georgian alphabet Based on historical references to the origin of the Gracliani Gori inscription The signs / graphics are compared to ancient pre-Christian inscriptions, particularly, Calligraphy of Georgian alphabet in archaic stage and Sumerian hieroglyphic Signs. The focus is on identifying the semantics of inscription marks in the names of the astral deities in the pagan Georgian and Sumerian Pantheons, Which are inscribed in the inscription and are archaeological relevance With the monument space.

Keywords: Gracliani inscription, pre-Christian Georgian inscriptions, Juma, Hursag.

მაისურაძე ედუარდ. მკვლევარი

ORCID: 0000-0003-3757-4959

edomaisuradze17@gmail.com

+995571011823

აბსტრაქტი: ნაშრომი ეხება საქართველოში კასპის მუნიციპალიტეტის სოფელ იგოეთში გრაკლიანის გორაზე არქეოლოგიური გათხრების დროს (რომელიც 2007 წლიდან მიმდინარეობს, ხელმძღვანელი თსუ-ს პროფესორი ვახტანგ ლიჩელი) აღმოჩენილ ძირითად წარწერას. ნაშრომი წარმოადგენს დღეისათვის არსებულ მონაცემებზე დაყრდნობით (წარწერის შესრულების ფორმა, წარწერის კონსტრუქცია, შესრულებული წარწერის პერიოდი (ძვ.წ. XI – ძვ.წ. X ს.)) წარწერის შინაარსის მეცნიერულად ამოკითხვის პირველ მცდელობას. ქართული დამწერლობის წარმოშობის შესახებ ისტორიულ ცნობებზე დაყრდნობით გრაკლიანის გორის წარწერის ნიშნები/გრაფიკა შედარებულია უძველეს წინაქრისტიანულ წარწერებს, კერძოდ, ქართული დამწერლობის კალიგრაფიას არქაულ ეტაპზე და შუმერულ იეროგლიფურ ნიშნებს. წარწერის ნიშნების სემანტიკის დასადგენად ყურადღება გამახვილებულია ქართულ და შუმერულ წარმართულ პანთეონში ასტრალური ღვთაებების სახელებზე, რომლებიც ფიგურირებენ წარწერაში და შესაბამისობაში არიან არქეოლოგიური ძეგლის სივრცესთან.

საკვანძო სიტყვები: გრაკლიანის წარწერა, წინაქრისტიანული ქართული წარწერები, ჯუმა, ჰურსაგი.

შესავალი

საქართველოში კასპის მუნიციპალიტეტის სოფელ იგოეთში გრაკლიანის გორაზე არქეოლოგიური გათხრების დროს, რომელიც 2007 წლიდან მიმდინარეობს (ხელმძღვანელი თსუ-ს პროფესორი ვახტანგ ლიჩელი), არქეოლოგიური ძეგლის კვლევისას დადგინდა, რომ საქმე გვაქვს 11 არქეოლოგიურ ფენასთან. ესაა 11 არქეოლოგიური მონაკვეთი, სადაც ასახულია ლოკალური რეგიონის განვითარების სურათი. იგი იწყება ქვის ხანიდან და გრძელდება ადრინდელი ქრისტიანობის პერიოდამდე. აქ ადამიანის არსებობის 2 მლნ. წლის პერიოდი დასტურდება. ასეთი ძეგლები, რაც გაგვაჩნია გრაკლიანის გორაზე, ჩვენ არ გვაქვს სხვაგან საქართველოში, ცოტაა აზიაში და ზოგადად, მსოფლიო მასშტაბითაც-აცხადებენ არქეოლოგები.

გრაკლიანის გორაზე ადამიანის ცხოვრების 300000 წლიანი უწყვეტი ციკლი დასტურდება. ძვ.წ. 4000 წლიდან უკვე შესაძლებელია თვალი გავადევნოთ ინტენსიურ და კულტურულ პროცესს, რომელიც გარე სამყაროსთან არსებობდა და ეს აქ მოპოვებული არა ერთი არტეფაქტით დასტურდება.

ძვ.წ. პირველი ათასწლეულში ინტენსიურია ურთიერთობა ურარტუსთან, რომელიც დასტურდება ურარტუს წითელი კერამიკის არსებობით. გრაკლიანის გორის დასახლება ეკონომიკურად წარმატებული ცენტრი იყო. აქ მოპოვებული ბრინჯაოს ნივთები ადასტურებს ადგილობრივი მეტალურგიის მაღალ დონეზე განვითარებას. აქ წარმოებული ბრინჯაოს ნივთები და კერამიკული ნაწარმი, როგორც ჩანს, ვრცელდებოდა ქართლის მთელ ტერიტორიაზე.

არქეოლოგიური გათხრისას წარმართულ ტაძარში საკურთხევლის პოსტამენტზე აღმოჩენილია ორი წარწერა. საკურთხევლის გარშემო შემოწყობილია ღვთაებებისადმი შეწირული კერამიკული ნაწარმი, რომელშიც ჩაყრილია მარცვლეული (ხორბალი და ფეტვი). ეს შესაწირავი, სავარაუდოდ, იმ ღვთაებებისთვისაა, რომელთაც აღმოჩენილი წარწერა ეძღვნება.

ამავე სივრცეში მოგვიანებით არქეოლოგებმა ე.წ. ვერძის თავის სტელა აღმოაჩინეს.

უნიკალური წარწერების გარდა, გრაკლიანის გორაზე არაერთი უმნიშვნელოვანესი არტეფაქტია აღმოჩენილი: პირველყოფილი ადამიანების სამუშაო იარაღები, გვიანდელი პერიოდის საკულტო დანიშნულების ნივთები. ამავე ტერიტორიაზე აღმოჩნდა ძვ.წ. IV ათასწლეულის საბეჭდავები, რომლის ანალოგი სამხრეთ მესოპოტამიაშია.

მნიშვნელოვან და საინტერესო აღმოჩენას წარმოადგენს საკულტო ოთახები და საკულტო დანიშნულების წისქვილები-სამი კონსტრუქციის ხელსაფქვაკვი, რომელშიც წმინდა ფქვილი იფქვებოდა. წმინდა ფქვილით ღმერთებისათვის შესაწირ პურს აცხობდნენ. მსოფლიოში არ მოიპოვება ანალოგი გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი ტაძრის საკურთხევლის ბაქნისა, რომელიც დიდი დედის კულტთან არის დაკავშირებული. დიდი დედა, იგივე ღვთაებების დედა, საკურთხევლთანაა გამოსახული. ვინაიდან, წარწერა საკურთხეველზე მლოცველისთვის თვალშისაცემ და ტაძარში შესვლისთანავე დასანახავ ადგილასაა გაკეთებული, სპეციალისტები ვარაუდობენ, რომ ეს შეიძლება იყოს იმ ღვთაებისადმი მიძღვნილი სარიტუალო ან რელიგიური შინაარსის წარწერა, ვისთვისაც ეს ტაძარი არის აგებული

აშშ-ის მაიამის ბეტა ლაბორატორიის დასკვნის მიხედვით წარწერის ასაკი ძვ.წ. 1005-ძვ.წ. 925 წლებია.

ზემოთხსენებულმა წარწერამ სამეცნიერო წრეებში დიდი ინტერესი გამოიწვია. დავა და კამათი მიმდინარეობს არსებული წარწერის შესრულების სტილის, ფორმისა და წარმოშობის სადაურობაზე. ზოგი მკვლევარი ამ სიმბოლოებს საერთოდ დამწერლობად არ თვლის და საკურთხეველის ორნამენტებად მიიჩნევს.

მაშინ, როდესაც ძვ. წ. XI-X საუკუნეებს მკვლევარები მცირე აზიის რეგიონსა და მის მიმდებარე ტერიტორიებს „ბრინჯაოს ხანის კოლაფსად“ ანუ „ბნელ პერიოდად“ მოიხსენიებენ, კავკასიაში გრაკლიანის გორაზე ამ პერიოდის „უცნაური“ გრაფემებით შესრულებული წარწერა აღმოჩნდა. წარწერა დღემდე ამოუკითხავია.

ქართული ანბანის წარმოშობის ისტორიოგრაფიული ცნობები

ვიდრე გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი წარწერის ამოკითხვასთან დაკავშირებულ პრობლემის განხილვას შევუდგებოდეთ, თვალი გავადევნოთ ქართული ანბანის წარმოშობის ისტორიოგრაფიულ ცნობებს. ქართულ ისტორიოგრაფიაში დაცულია ცნობა ქართული ანბანის სადაურობისა და წარმოშობის შესახებ. თეიმურაზ ბაგრატიონის ნაშრომი „ქართული ანბანის წარმოშობის შესახებ“, რომელიც ცნობილია როგორც „შემეცნებათა მატთანე“, გვაუწყებს:

„არა უწიგნონი იყვნენ ქართველნი უწინარესთა ჟამთაცა შინა, ვიდრე ფარნავაზამდე, სწერდნენ იგინი უხუცესთა წერილითა, ესე იგი ქურუმთა მათ, რომლითაცა უხუცესთა და ხევისბერთა უხმობდნენ, იგინი იყვნენ კერპთა მღვდელნი და მემსხვერპლენი ერისანი ღმერთთა მიმართ და წერილი მათი არს წერილი ესე ხუცური ჩვენი. ფარნავაზმა წერილთა მათგან განჰყო მხედრობისთვის თვისისა მხოლოდ ხელით წერილი, გაყოფილი ასონი და არა სხვით რაითამე.

მაგრამ წერილნი ხუცესნი პირველსა ჟამსა ქმნილ არს წერილისაგან ებრაულისა და ქალდეურისა და მსგავსცა არიან ასოთა მათთა ჩვენი ხუცურნი“. [შარაძე, 1972:25]

ამ ცნობის მიხედვით:

1. ქართველთ ფარნავაზამდე უხსოვარი დროიდან ჰქონდათ დამწერლობა და იყვნენ მწიგნობარნი.
2. „შემეცნებათა მატთანე“-ს ბოლო აბზაცის დასაწყისი...“მაგრამ წერილნი ხუცესნი“...მიგვანიშნებს დამწერლობათა სიმრავლეზე.
3. ქართულ დამწერლობათა სიმრავლეზე მიგვანიშნებს ამავე აბზაცის ბოლო სიტყვებიც: კერძოდ „ჩვენი ხუცურნი“.
4. ასევე ქართულ დამწერლობათა სიმრავლეზე მიგვანიშნებს ბოლო აბზაცის წინამდებარე წინადადების სიტყვები:...“წერილთა მათგან“.
5. დამწერლობათა სიმრავლეზეა ლაპარაკი Xს. ქართველი მოაზროვნისა და მკვლევარის იოანე ზოსიმეს ცნობილ ძეგლში „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“, რომელსაც შემდგომში „ქებაი“-ს სახით მოვიხსენიებთ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ „ქებაი“ ისტორიულ დოკუმენტს წარმოადგენს.

II სტროფის და III სტროფში „ბ“ ნაწილი + IV სტროფის „ა“ + „ბ“ ნაწილებში ლაზარე ქართულ ენასაა შედარებული, ხოლო მარიამ და მართა ქართული ანბანებია. ქართული ანბანის სიმრავლეზე მიგვანიშნებს VI სტროფის „ა“ + „ბ“ ნაწილებში სიტყვა „მათჰსსა“ როგორც მრავლობითი რიცხვის III პირი.

6. ქართული ანბანის წარმართული ხანიდან წარმოშობაზე მიუთითებს ასო- ბგერების გრაფემბათა შუმერული სახელწოდებებიც:

ან, ბ-ან, გ-ან და ა.შ. „ან“ შუმერულად „ცის ღმერთია“

ენ, ზ-ენ- „ენ“ შუმერულად „ბატონს“ „მბრძანებელს“ ნიშნავს.

ი-ე, ვი-ე, რა-ე და ა.შ. ე- შუმერულად „სახლს“ ნიშნავს.

ტ-არ, ჭ-არ და ა.შ. „არ“ შუმერულად „ნათებას“ ნიშნავს.

ვ-ინ, შ-ინ და ა.შ. „ინ“ შუმერულად „მარადიულს“ ნიშნავს და ა.შ

(sumer.grazhdani.eu/index.php; netslova.ru/gudava/sumer/dictionary.html).

7. ანბანის ჩვენს ერამდე ჩამოყალიბებაზე მიანიშნებს არგუმენტი: ანბანის ახალ ერაში ჩამოყალიბების შემთხვევაში წმინდა მამები და საეკლესიო იერარქია ანბანის ავტორის შესახებ რაიმე ცნობას მოგვაწვდიდა. ჩვენს შემთხვევაში 3 ანბანი იქმნება. ხოლო ისტორიულ წყაროებში სამარისებული სიჩუმეა. (ანბანის შემქმნელნი ყველა ერში წმინდანის რანგში არიან აყვანილნი)

8. ქართულ ანბანთა სიმრავლეზეა ლაპარაკი „ქება“-ის X სტროფშიც, კერძოდ ფრაზა: „და ესე ყოველი რომელ წერილს არს“.

9. ქართული დამწერლობის პირველ საწყისზეა (რიცხვითი ანბანი, სანოტო ანბანი, პიქტოგრაფია და ა.შ.) ლაპარაკი „ქება“-ის VI სტროფი „ა“ + „ბ“ „სახარებასა შინა ქართულსა“ და მისი თარიღია ძვ.წ. 4000წ (ასო „წილ“ რიცხვითი მნიშვნელობა)

10. აქვე X სტროფში ლაპარაკია ქართული ანბანის შექმნის თარიღზე:

X სტროფის „ბ“ სტრიქონის ას-ოთხი(რ, დ) და წილ (4000) ჯამში შეადგენს 4104-ს.

სამყაროს შექმნიდან ქრისტეს ხორციელ მოსვლამდე თარიღი მიჩნეული იყო 5604 წელი. ამიტომ ქართული ანბანის შექმნის თარიღი ანუ „მოწამედ წარმოქმნა“ გამოითვლება სხვაობით 5604წ-4104წ=1500წელი. ამრიგად, ქართული ანბანის შექმნის საწყისი თარიღია ქრ. შობამდე 1500 წელი.

ქართული ენისა და ანბანის ქურუმულ „ბიბლია“-სთან (მე, მი-ს კანონები) ჰარმონიზაციაზე მიგვანიშნებს „ქება“-ის I სტროფის „ბ“ ნაწილში სიტყვა „მისისა“ და VII სტროფის „ბ“-ში სიტყვა „მისისაითა“.

ქვემოთ მოგვყავს ტექსტი პ. ინგოროყვას კვლევის მიხედვით „ქებაი ქართველთაი და ქართულისა ენისაი“.

1. ა. დამარხულ არს ენაი ქართული

დღემდე მეორედ მოსვლისა მისისა საწამებლად („მესისა“ პ. ინგოროყვას მიხედვით)

- ბ. რათა ყოველსა ენასა

ღმერთმან ამხილოს ამით ენითა

2. ა. და ესე ენაი
მძინარე არს დღესამომდე
ბ. და სახარებასა შინა ამას ენასა
ლაზარე ჰრქვიან
3. ა. და ახალმა ნინო მოაქცია
და ჰელენე დედოფალმან,
ბ. ესე არიან ორნი დანი
ვითარცა მარიამ და მართაი
4. ა. და მეგობრობაი
ამისთვის თქვა (მახარობელმან)
ბ. რამეთუ ყოველი საიდუმლოი
ამას ენასა შინა დამარხულ არს
5. ა. და ოთხი დღისა მკუდარი
ამისთვის თქვა დავით წინასწარმეტყველმან
ბ. რამეთუ ათასი წელი-
ვითარცა ერთი დღეი
6. ა. და სახარებასა შინა ქართულსა, ხოლო თავსა მათჰსსა
წილ ზის რომელ ასო არს
ბ. და იტყვის ყოვლად
ოთხ ათასსა მარაგსა,-
7. ა. და ესე არს ოთხი დღეი
და ოთხი დღისა მკუდარი
ბ. ამისთვის მისთანავე დაფლუელი
სიკუდილითა ნათლისღებისა მისისაითა
8. ა. და ესე ენაი
შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისაითა
ბ. მდაბალი და დაწუნებული
მოელის დღესა მას მეორედ მოსვლისა უფლისასა
9. ა. და სასწაულად ესე აქუს
ას-ოთხი წელი
ბ. უმეტეს სხუათა ენათა
ქრისტეს მოსვლითაგან ვიდრე დღესამომდე
10. ა. და ესე ყოველი, რომელი წერილ არს
მოწამედ წარმოგითხარ,
ბ. ას ოთხი ესე წელი და წილ ანბანისაი [ინგოროყვა, 1965:211]

„შემეცნებათა მატთანეს“ ცნობა, ფინიკიური ანბანისა და ასომთავრულის 11 გრაფემის მსგავსებით დასტურდება. შედეგი იხილეთ ქვემოთ.

ა	„ბეტ“-სახლი	ყ	„ბან“
ბ	„გამლ“-აქლემი	რ	„ინ“
გ	„ვაკ“-ლურსმანი	ყ	„ხარ“
დ	„ლამდ“-ჯოხი	ს	„სან“
ე	„ნუნ“-თევზი	ყ	„უ- მოკლე“
ვ	„აინ“-თვალი	ა	„ონ“
გ	„პე“-პირი	ი	„იე“
დ	„ცადი“-ანკესი	რ	„ჰ- მოკლე“
ე	„კოფ“-მაიმუნი	ფ	„ფარ“
ვ	„როშ“-თავი	ყ	„ჟან“
გ	„ტავ“-ჯვარი	ა	„ჯან“

ნახ. 1

**ქართული დამწერლობა. პალეოგრაფია გრაკლიანი გორის გრაფემებსა,
წინაქრისტიანული პერიოდის წარწერებსა, დავათის სტელას,
ასომთავრულ და ნუსხა-ხუცურ შრიფტს შორის**

ქართული დამწერლობა ანბანური დამწერლობაა, რომელსაც იყენებს ქართული ენა და მისი მონათესავე ენები. დროგამოშვებით სხვადასხვა კავკასიური ენები (მათ შორის ოსური და აფხაზური ენებიც 1940 წლებში). თანამედროვე ქართულ ენაში 33 ასოა. ძველ ანბანში 38 ასო ნიშანი იყო, რომელთაგან 5 აღარ გამოიყენება.

სქემა

- ტიპი – ანბანი
- ენები – ქართული, მეგრული, სვანური, ლაზური, ასევე ნაცბური, აფხაზური და ოსური (1938 წელს)
- შექმნა – ფარნავაზ I

დროის პერიოდი – 1. ძვ.წ. III ს.

1. ახალი წელთაღრიცხვის III – IV ს. არქეოლოგიური მასალის საფუძველზე.

წინამორბედი დამწერლობა – ქართული დამწერლობა.

ქართული დამწერლობის ისტორიული სახეები:

1. ასომთავრული (ხუცური ასომთავრული, მრგლოვანი ასომთავრული)
2. ნუსხური (ხუცური, ნუსხა-ხუცური, კუთხოვანი)
3. მხედრული

თვითოეულ მათგანს თავისი გრაფიკული დამახასიათებელი სტილი აქვს.

ასომთავრულით შესრულებული ნიმუშები: დავათის სტელა 367 წ., პალესტინის 433 წ., ბაკურისა და ორმიზიდის წარწერა V – VI ს. ფილიმფესტური ხელნაწერები და ა.შ.

ნუსხური დამწერლობის მაგალითები IX საუკუნიდან XI საუკუნემდე გვხვდება, პირველ ნიმუშად ითვლება ატენის სიონის ერთ-ერთი წარწერა, რომელიც 835 წლით თარიღდება, ხელნაწერებში პირველად გვხვდება 864 წლის სინური მრავალთავის ანდერძში.

მხედრული წარწერის უძველესი ნიმუში 962 – 986 წლებშია შესრულებული, უძველესია აგრეთვე, ბაგრატ IV ორი სიგელი, რომელიც 1064 წელს არის შესრულებული.

რიცხვების ჩასაწერად გამოიყენებოდა 37 ასო.

პირველი ცხრა ასო ერთეულებს აღნიშნავდა,

მეორე ცხრა ასო ათეულებს,

მესამე ცხრა ასო ასეულებს,

მეოთხე ცხრა ასო ათასეულებს,

ხოლო **ჟ** (ჰოე) ათი ათასეულს აღნიშნავდა.

ქართული ანბანი, გარდა ისტორიული 38 ასოსი, გამოიყენებდა ასო-ნიშნებს უცხო სიტყვების ჩასაწერად:

ფ	–	ფილოსოფია
ღ	–	სწ სვანური, მეგრული, აფხაზური და ოსური შუა რიგის ხმოვნები
ყ	–	ყინ მეგრულში ყრუ ბგერაა, დაახლოებით ქართული ყ
ჭ	–	ჭი ლაზურ, ოსურ და ლათინურში F
ღ	–	უ-ბრჯგუ, სვანურ, მეგრულ და ლაზურში უმარცვლო.

წინა და ადრე ქრისტიანული ასომთავრული წარწერები ძირითადად შესრულებულია ქვებსა, კლდეებზე და ა.შ. ამ ნიმუშებს ახასიათებთ თავშეკრულობა, სიტყვებს შორის ცარიელ ადგილებს 2 ან 3 წერტილით ავსებდნენ.

ხშირია რელიგიური მნიშვნელობის სიტყვების დაქარაგმება.

ქართული დამწერლობა ფართოდ იყენებს ლიგატურებს და ქარაგმებს.

ქვემოთ მოყვანილია ქართული დამწერლობის ისტორიული სახეები (ანბანთა შრიფტი).

The Georgian Alphabets

Letter Name	an	ban	gan	don	en	vin	zen	merve	tan	in	k'an	las	man	nar
Asomtavruli	Ⴀ	Ⴁ	Ⴂ	Ⴃ	Ⴄ	Ⴅ	Ⴆ	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ
Nuskhuri	Ⴀ	Ⴁ	Ⴂ	Ⴃ	Ⴄ	Ⴅ	Ⴆ	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ
Mkhedruli	Ⴀ	Ⴁ	Ⴂ	Ⴃ	Ⴄ	Ⴅ	Ⴆ	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ
Numerical Value	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40	50
Letter Name	ie	on	p'ar	zhan	rae	san	t'ar	vie	un	par	kan	ghan	q'ar	shin
Asomtavruli	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ
Nuskhuri	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ
Mkhedruli	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ
Numerical Value	60	70	80	90	100	200	300	400	(400)	500	600	700	800	900
Letter Name	chin	tsan	dzil	ts'il	ch'ar	xan	qar	jan	hae	hoe	fi	shva	elifi	
Asomtavruli	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ				
Nuskhuri	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ				
Mkhedruli	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	
Numerical Value	1,000	2,000	3,000	4,000	5,000	6,000	7,000	8,000	9,000	10,000				

ნახ. 2

(ka.m.wikipedia.org/wiki/ქართული_დამწერლობა).

ნახ. 3 დავათის სტელა

ქართული ანბანური დამწერლობის ისტორიაში ქართული დამწერლობის ისტორიული სახეების წარმოშობისა და განვითარების სურათის აღსადგენად საჭიროა, გრაკლიანი გორის წარწერის გრაფემები (ძვ.წ. XI – ძვ.წ. X ს.) ნუმერაციით (№1), შევუდართო უძველესი წინაქრისტიანული ხანის, ნეკრესის და რუსთავის (ძვ.წ. I ს. – ახ. წ. IV ს.) წარწერებთან, დავათის სტელაზე (367 წ.) გამოხატულ ასომთავრულ ანბანთან ნუმერაციით (№2), ასომთავრულ ნუმერაციით (№3) და ნუსხა-ხუცურ, ნუმერაციით (№4) შრიფტებთან.

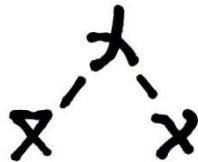
უძველესი წინაქრისტიანული ხანის წარწერების (ძვ. წ. I ს. – ახ. წ. IV ს.) ამოკითხვასა და პალეოგრაფიაში ბრწყინვალე შრომები ჩაატარა პროფ. ლ.ჭილაშვილმა და დაასკვნა:

„ქართული ანბანის წარმოშობა, მართალია დროის მიხედვით მოდის ფარნავაზის მეფობის წლებზე, მაგრამ საფიქრებელია, ამ შემთხვევაში დავუშვათ ანბანის სრულყოფის მხოლოდ ერთი სტადია, რომელსაც საკმაოდ გრძელი წინა პერიოდი ექნებოდა, ასეთი დაშვება აუცილებელია, რამდენადაც ქართული ანბანი ორიგინალური შემოქმედების ნაყოფია და ქართული ასოების დიდი ნაწილი ერთი საერთო ძირიდან მომდინარეობს“ [ჭილაშვილი, 2004:125].

აკად. გ.წერეთელის აზრით ასომთავრულსა და ნუსხურს თავდაპირველად საერთო პირველ წყარო ჰქონდათ [ლორთქიფანიძე, 2002:21].

არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ ზემოთ გამოთქმულ მოსაზრებებს, ვინაიდან ქვემოთ მოყვანილი კალიგრაფიული სურათი გრაკლიანი გორის გრაფემებსა (ძვ. წ. XI ს. – ძვ. წ. X ს.), დავათის სტელას (367 წ.), ასომთავრულ და ნუსხა-ხუცურის შრიფტებს შორის 1400 წლით განსხვავების მიუხედავად, მკაფიოდ გადმოსცემს ქართული დამწერლობის ისტორიული სახეების (ასომთავრული და ნუსხა-ხუცური ანბანი) განვითარების სურათს და ადასტურებს ზემოთხსენებულ დასკვნებს.

№1 „ჯან“

№3

№4

„ჯან“ გრაფემის რელიგიურ არსზე მიგვანიშნებს „დავათის სტელაზე“ გამოხატული „ჯ“ გრაფემა

„ძალაუფლება“ +

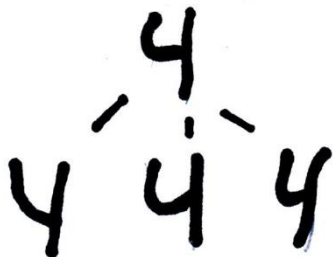

„მიწისქვეშეთი“.

№1 – „უ – მოკლე“

№1 – „მან“

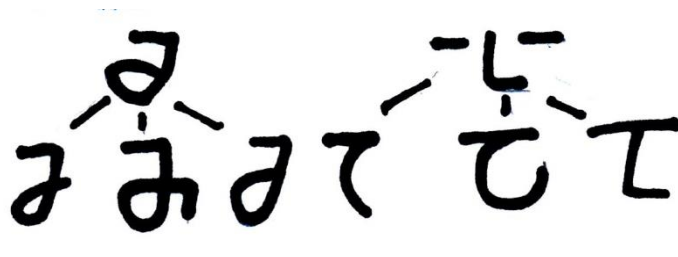
№1 – „ან“

№2

№3

№4

№2

№3

№4

№2

№3

№4

№1 – „ჰ-მოკლე“

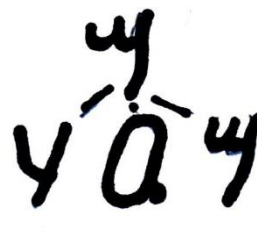
№1 „უნ“

№2

№3

№4

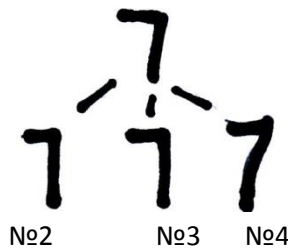
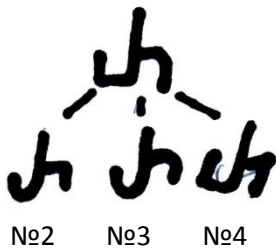
№2

№3

№4

№1 – „რაე“

№1 „ინ“

გრაკლიანის „ჯან“ გრაფემაში მარცხენა მკლავის გადაწვენა გამოწვეულია ქურუმთა რელიგიური ფილოსოფიური არსით, რომლის მიზეზიც ახსნილ იქნება „გრაკლიანი გორის წარწერის“ ამოკითხვის პროცესში.

გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი მესოპოტამიური საბეჭდავები, წარმარული ტაძრის დაგეგმარების იდენტურობა, თიხის პოდუიმებისა და თიხის მაგიდების არქიტექტურული მსგავსება ერიდუს ნეოლითური ხანის ნამოსახლარებთან, გვაგარაუდებინებს კვლევა ამ მიმართულებით გავაგრძელოთ.

ქურუმული სამყაროს ძირითადი რელიგიური პარამეტრები:

- „მესოპოტამიაში ძ. წ. IV-II ათასწლეულებში გავრცელებული იყო შუმერული ენა. შემდგომ ის აქადურმა ენამ გამოაძევა. შუმერული ენა მეცნიერებისა და რელიგიის ენად გადაიქცა. იგი ტონური ენაა. შუმერები იყენებენ ლურსმულ დამწერლობას, რომელიც პიქტოგრაფიიდან განვითარდა. ნიშნები რამდენიმე კატეგორიებად იყოფა: ლოგოგრამები, სილაბოგრამები, ციფრები, დეტერმინატები. ეს უკანასკნელი არ იკითხება, ის სიტყვის მიმართებას ემსახურება. შუმერულში ბევრი ომონიმია. სიტყვა წარმოითქმის ერთნაირად, მაგრამ სხვადასხვა მნიშვნელობებით და იწერებიან განსხვავებული ნიშნებით.
- შუმერული ენის განვითარების ბოლო პერიოდში მომრავლებულია ლიტურგიული და მაგიური ტექსტები“

(rum.wikipedia.org/wiki/шумерский_язык).

- „ქურუმი კერპთმსახურია, რომელიც სარიტუალო საქმიანობას და ტაძრების მომსახურეობას ეწეოდა. ქურუმთა კასტა ცალკეულ ჯგუფებად იყოფოდა: ერთნი სარიტუალო მომსახურეობას, ღვთისმსახურეობას და ტაძრის მუსიკას განაგებდნენ, მეორენი შემლოცველები იყვნენ, მესამენი ნათელმხილველნი, რომლებიც ციურ მნათობებს აკვირდებოდნენ და კეთილ და უკეთურ დღეებს არჩევდნენ“

(ka.m.wikipedia.org/wiki/ქურუმი).

- „ასტრალური“ რელიგიის განვითარების ეტაპებია:

1. კლასიკური პოლითეიზმი ძვ.წ. XXX – ძვ.წ. XVI ს.
2. პირობითი კვაზიმონოთეიზმი ძვ.წ. XVI – ძვ.წ. X ს.
3. მონოთეიზმი – წინადადგმული ნაბიჯი ერთღმერთიანობისაკენ.

პირობითი კვაზიმონოთეიზმის ძირითადი თვისებაა ძირითადი მფარველ და პროფესიული საქმიანობის ღმერთებში მრავალღმერთიანობის ღვთიური ძალაუფლების

შეთავსება“ (აღმოსავლეთმცოდნე პროფ. ვ.ემელიანოვის ლექციათა კრებულიდან: [youtube/XoTAMHiqHug](https://www.youtube.com/watch?v=XoTAMHiqHug)).

- „ქურუმულ კოსმოლოგიაში კოსმოსური ხის (ცარბათუ) არსებობა, რომლის ფესვი მიწისქვეშეთშია და იქ გველი ბინადრობს, ხოლო ზემოთ კენწეროში არწივი ბუდობს“ [კიკნაძე, 2006:121].

ბრინჯაოს ხანის კატასტროფა

არქეოლოგები და ისტორიკოსები ამ პერიოდს უწოდებენ როგორც ბრინჯაოდან რკინის ხანაზე გადასვლას. ძველი სამყაროს ცივილიზაციაში ეპოქათა ცვლილება დაკავშირებული იყო საზოგადოებრივი ცხოვრების წესის შეცვლასთან (ტრადიციებისა და დამწერლობის დაკარგვა). ყოველი ქალაქი და სახელმწიფო ინგრევა. დიდ ტერიტორიაზე დგება „ბნელი საუკუნეების“ პერიოდი.

ძვ. წ. 1200 - 1150 წწ. პერიოდში „ზღვის ხალხების“ შემოსევა, მიკენის სამეფოს დამხობა, ანატოლიაში ხეთების სამეფოს დამხობა, ეგვიპტური იმპერიის დომინირება სირიასა და ქანაანში იწვევს სავაჭრო გზებზე ვაჭრობის გაქრობას და განათლების მოსპობას, რის გამოც გაქრა მიკენის ხაზოვანი და ლივიური დამწერლობანი.

რეგიონალური მნიშვნელობა

„ხეთთა მეფობა. ყოველი მსხვილი ქალაქი ინგრევა. ხეთები ძველ დიდებას ვეღარ უბრუნდებიან. მიცვალებულები დაუმარხავი დარჩნენ. ტროა მინიმუმ ორჯერ დაინგრა. იქ ცხოვრება რომის ეპოქის დადგომამდე შეწყდა.“

კვიპროსი. ქალაქები გაძარცვული და გადამწვარია.

სირია. აქაც ზღვიდან თავდასხმების კვალი შეინიშნება.

ლევანტი. მატერიკზე განადგურებულია მთელი რიგი ქალაქები. არსებობა შეწყვიტა ძველმა სახელმწიფო ამურუმ.

საბერძნეთი. ბნელი პერიოდი აქ 400 წელი გაგრძელდა. ათენის მნიშვნელობა ლოკალური მნიშვნელობისაა.

კუნძულ კრეტაზე მოსახლეობა ზღვიდან შემოსევებს გაურბოდა.

ეგვიპტე. მრავალი და ხანგრძლივი შემოსევების შედეგად ეგვიპტის იმპერია ძვ.წ. XII ს. მაინც დაემხო რამზეს VI დროს“ (ru.m.wikipedia.org/wiki/катастрофа_бронзового_века).

აღსანიშნავია, რომ „ზღვის ხალხების“ შემოსევა სამხრეთის მიმართულებით ეგვიპტემ მოიგერია, ხოლო ჩრდილოეთის მიმართულებით ასურეთის სამეფომ შეაჩერა და ამით ამიერკავკასია ფიზიკურ კოლაფსს გადაურჩა.

გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი წარწერის ამოკითხვა (იხ. ნახ. 4).

წარწერა ამოკითხება ქართული ანბანური დამწერლობით, რომლის საფუძველსაც გვაძლევს:

1. ასოების გადახრა მარცხნიდან მარჯვნივ [ჯავახიშვილი, 1949:122].
2. ზემოთქმულიდან გამომდინარე დამწერლობის მიმართულებაა მარცხნიდან მარჯვნივ.
3. გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი წარწერის გრაფემების მსგავსება უძველესი ქართული ანბანური დამწერლობით შესრულებულ მატერიალურ ძეგლების (ნეკრესისა და რუსთავის წარწერები, დავათის სტელა) გრაფემებთან, ასომთავრული ანბანის და ნუსხა-ხუცურის შრიფტთან.
4. გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი წარწერის გრაფემების მსგავსება უძველესი ქართული ანბანური დამწერლობის კალიგრაფიულ მახასიათებლებთან.
5. „ • “ ერთი წერტილი გრაფემების გამყოფია და „უმნიშვნელო, მეორეხარისხოვან შესვენება“-ს ნიშნავს [ჯავახიშვილი, 1949:145].
6. 2 ან 3 წერტილი სიტყვის გამყოფად გამოიყენებოდა [ჯავახიშვილი, 1949:145];
7. 2 წერტილი სიტყვის „დასასრულია“ [ჯავახიშვილი 1949:146].
8. “ ∪ “ – „ვრაქია“-სიტყვის „მცირედ ნაკლული“-ა [ორბელიანი, 1991:24]
9. “ — “ – „ვიპიდისტოლი“ – „ნუ გააკერძოებენ“ [ორბელიანი, 1991:24]
10. “ ∩ “ „პერისპომენი“ – „მოკვეთით წაიკითხე“ [ორბელიანი, 1991:23]
11. “ – “მაკრა“ – „საცა ეს ჯდეს ასო აკლია“ [ორბელიანი, 1991:24]
12. “ ⊙ “ – „დანია“ – „ნელა წაიკითხე“ [ორბელიანი, 1991:637]
13. Ⴓ = Ⴔ სიმბოლო გველი, ქვემძრომი [ორბელიანი, 1991:26]
14. Ⴕ – სიმბოლო, ფრინველი [ორბელიანი, 1991:26]

რადგან, გრაკლიანის გორის გრაფემები მიახლოებას ნუსხა-ხუცურის შრიფტთან ამჟღავნებს და მასში მოცემულია ნუსხურისთვის დამახასიათებელი „ან“ და „უნ“ გრაფემები, ამიტომ ამოკითხვას ნუსხურით დავიწყებთ:

სურ. №1

სურ. №2

წარწერა გრაკლიანის გორაზე

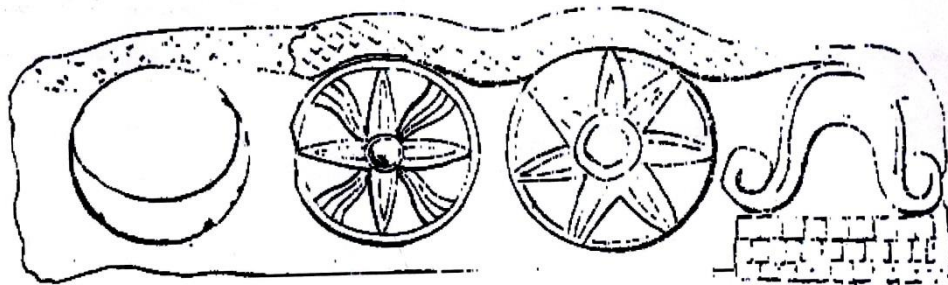
სურ. №3

სურ. №4 Нинхурсაგ

სურ. №5

Enki, Anu, Enlil, Ninhursag symbols

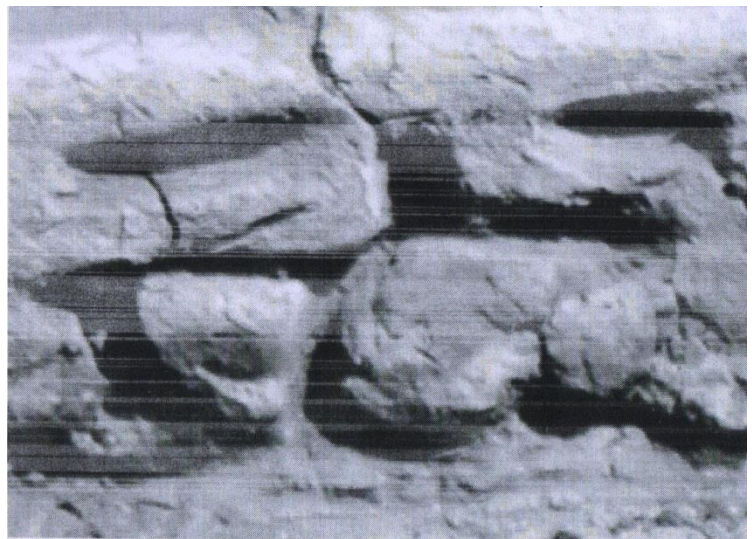
სურ. №6

სურ. №7

სურ. №8

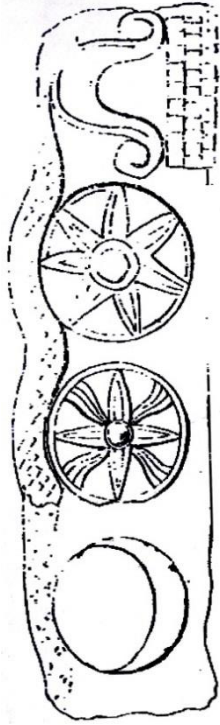

გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი უძველესი წარწერის ფრაგმენტი. პიკტოგრაფ გიორგი გიგაურის ვარაუდით, ეს ნიშანი შესაძლოა, ძველი შუმერული საღვთო სიმბოლო იყოს, რომელიც „წყლიდან ამოსული ღვთაების“ აღმნიშვნელია

სურ. №9

Enki, Anu, Enlil, Ninhursag symbols

Handwritten text in a stylized cuneiform script, with the first part in black and the second part in red.

Handwritten text in a stylized cuneiform script, with the first part in blue and the second part in black.

ნახ. 5

1. „ჯან“ ქართული გრაფემა
2. „უ-მოკლე“ . ქართული გრაფემა
3. (მან)+ (ან)- ქართული ლიგატურა
4. „ : “ = სიტყვის დასასრულის მაჩვენებელი 2 წერტილი (იხ. სურ. 9)
5. ერთი წერტილი გრაფემების გამყოფი „მეორე ხარისხოვანი შეჩერება“
6. „ჰ-მოკლე“. ქართული გრაფემა
7. - სამყაროს მშობელი ქალღმერთ „ნინჰურსაგ“-ის სიმბოლიკა შუმერულად „მთების ქალბატონს“, „გორების დედოფლად“ „ტყიანი მთების მფლობელი“ და ა.შ. ეპითეტებად მოიხსენიება.
შუმერულად სიტყვა სიტყვით: Nin (ქალბატონი) +Hur (მთა) + SAG (თავი, სათაო, მთავარი) ჩაიწერება.
იგი ბევრ ტიტულს ატარებდა: ნინ მახ – დიდებული დედოფალი, ნინ თუ – დაბადების ქალბატონი, მამუ – დედა ღმერთებსა და ა.შ.
(newworldencyclopedia.org/entry/ninhursag; netslova.ru/gudava/sumer/dictionary.html).
8. „უნ“ ქართული გრაფემა.
9. „რაე“ – ქართული გრაფემა (“დედოფლის გვირგვინში“ ჩახატული IV წერტილი მისი კიდურის დასასრულია)
10. - შუმერულად მსოფლიოს, მთელი სამყაროს მკვებავს აღნიშნავს, სინერგიაშია ციფრ „36000“-თან. ამოიკითხება ŠARU.
(ru-sled.ru/istoriya-chelovechestva-nachinaetsya-v-shumere/)
11. 1. სიმბოლო სიცოცხლის დაბადება, სიცოცხლის მიმცემი (სურ. 7). Ši სიცოცხლეა, Nadanu – მიცემა (Sumeria.fandom.com/wiki/Sumerianolog).
2. სიმბოლო სინერგიაშია „მშობელთან“ – mummu (მამუ). შინაარსობრივად ორივე ფორმა იგივეა, ამიტომ ამოკითხვისას პირობითად I ვარიანტს მივანიჭებთ.
12. -სიმბოლიკა, რომელსაც ნინჰურსაგი თავზე (სურ.4) და შუბლზე ატარებს (სურ. 5) შუმერულად ამოიკითხება SAG – რაც თავი, სათაო, მთავარს ნიშნავს.
(netslova.ru/gudava/sumer/dictionary.html)
13. „ინ“. შუმერულად „მარადიული“-ა.
(netslova.ru/gudava/sumer/dictionary.html)
14. სიმბოლო ქვემძრომი, გველი (დეტერმინატივია და არ წაიკითხება).
15. „ვრაქია“- სასვენი ნიშანი
16. “ვიპიდიასტოლი“- სასვენი ნიშანი

17. $\sim = \sim$ “პერისპომენი“- სასვენი ნიშანი
18. $\sim$ ნიშანი ნოტა, ხმოვნის შესაბამისი ფორმით გაჟღერება.
19. – ნიშანი „მაკრა“- სასვენი ნიშანი, აქ ხმოვნების გაჟღერების ფუნქციასაც ითავსებს.
20. $\uparrow$ ორი სიტყვის შედგენილობაზე მიუთითებს.
21. – ღვთიური ნიშანი „რქა“ მელამია [კიკნაძე, 2006:124] (სურ. 7)
22. „ $\sim$ “ – კოსმოსის ხის წვეროში დაბუდეებული არწივი [კიკნაძე 2006:121]. ის დეტერმინანტია და არ წაიკითხება. (სურ. 8)
23. „ $\cdot$ “ – წერტილი დედოფლის გვირგვინის ცენტრში ღვთაების ქალღმერთობაზე მიანიშნებს.

პირველი სიტყვა, ცხადია პირველი სამი გრაფემის მომცველია და შესაბამისად ქართულად ამოიკითხება:

$\text{ქ. ყ. მ. ა.} = \text{ქ} + \text{ყ} + \text{მ} + \text{ა} .$
 $\text{ჯ} + \text{წ} + \text{ჭ} + \text{ე} + \text{ვ} + \text{ს} + \text{მ} + \text{ა} .$

„ჯ უ მ ა“ მიწისქვეშეთის ღმერთია, მას ოთხშაბათის დღე მიეკუთვნებოდა. სამწერლობო ქართულით ოთხშაბათს ერმისა ერქვა, მეგრულად „ჯუმა შხა“. ჭანურად ჯუმა ჩხა, სვანურად ჯუმა “ [ჯავახიშვილი, 1979:164].

„ოთხშაბათი დღის ღვთაებას წარმართული ქართული სახელი სამწერლობო ქართულს ჯერჯერობით არ უჩანს და ამის მაგიერ ბერძნულის სახელით ჰერმესისათვის, ანუ მერკურისათვის განკუთვნილად ითვლება, მეგრულსა და სვანურის იმნაირადვე, როგორც ჭანური ოთხშაბათის სახელში, ეს ღვთაება „ჯუმა“-დ იწოდება. აღმოსავლეთ საქართველოში, ხევსურეთშიც, როგორც უკვე ზემოთ გვქონდა აღნიშნული, „ჯუმალი“-ს ხატი სწამთ და თაყვანს სცემდნენ, თუმცა ხევსურების ამ „ჯუმალი“-სა და „ჯუმა“-ს იგივეობა ცხადია. მეგრულად სახელების მთელი რიგია აგრეთვე, „ჯიმა“ ან „ჯიმა“-სთან დაკავშირებული, ამიტომ ეს „ჯუმა“ და „ჯუმალი“ შეიძლება ჰერმესის ანუ მერკურის ძველ ქართულ სახელად ვცნათ [ჯავახიშვილი, 1979:177].

„ჰერმესი... ნახირისა და სამოვრების ღმერთად მიიჩნევდნენ [ქსე, 1987:630].

ივ.ჯავახიშვილის ზემოთხსენებული დასკვნები გრაკლიანის წარწერაში პირველი სიტყვის „ჯუმა“-ს ამოკითხვით დასტურდება.

„ჯუმა მწყემსების მფარველი ღმერთია, აღნიშნული წარწერის სივრცეში შეინიშნება ღვთიური ნიშნები: $\sim$ - (14) გველი, $\sim$ რქა (21), $\sim$ -კომბალი, „ჯან“-ის ვერტიკალური ნიშანი. ისინი მელამის ნიშნებია:

“მელამი“-მომაკვდინებელი ნათებაა, რომლითაც შემოსილი არიან ღმერთები, ღვთიური საგნები და მოვლენები“ [კიკნაძე, 2006:121].

„ჯუმას“ წარწერის სივრცეში გველის შემოჭრა [საწყისს „ნინჰურსაგ“-ის სიმბოლიკიდან Ω ლებულობს, რომელიც მისი ატრიბუტიკაცაა (იხ. სურ. 5)] განპირობებულია ქურუმული რელიგიური ფილოსოფიით:

„კოსმოსის ხე - „ცარბათუ“-ს ფესვი მიწისქვეშეთშია, სადაც გველი (14) ბინადრობს, ხოლო კენწეროში არწივი ბუდობს (22) [კიკნაძე, 2006:121].

სწორედ ამითაა განპირობებული „ჯან“ გრაფემის მარცხენა მკლავის გადაწვენა.

გრაკლიანის გორის არქეოლოგიურ ძეგლზე მომუშავე სპეციალისტების ანგარიშებიდან საყურადღებოა შემდეგი ინფორმაცია:

„...წარწერის ტაძარში და საკურთხეველზე აღმოჩენის ფაქტი მიუთითებს მათ საკულტო შინაარსზე, წარწერა B-ს წინ აღმოჩნდა თიხისაგან დამზადებული სტელა, რომელზეც B-ს ტექნიკით შესრულებული ნიშნებია გამოყვანილი და რომელიც ვერძის თავის სკულპტურული გამოსახულებით იყო დაგვირგვინებული“ [ლიჩელი, 2016:38].

არქეოლოგების დამოწმებით:

„მტკვარ-არაქსის კულტურაში მაღალ საფეხურზე იდგა მესაქონელობა, მესაქონლეობაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა აგრეთვე წვრილფეხა საქონელი ცხვარი“ [ლორთქიფანიძე 1992:113].

ცხადია, ზემოთხსენებულ არქეოლოგიურ ძეგლზე წარწერის წინ აღმოჩენილი ვერძის თავის სკულპტურული გამოსახულება მწყემსების მფარველ ღმერთ „ჯუმა“-საა მიძღვნილი.

- IV გრაფემა შესაბამისობაშია $\mu = \mu$ „ჰ-მოკლე“-სთან.
  - V გრაფემა, Ω ქალღმერთ, სამყაროს მშობელ დედას, დედოფალ „ნინჰურსაგ“-საა მიძღვნილი; „ნინჰურსაგ“ თავისი ატრიბუტიკებით მოცემულია: ქუდით (სურ. 4,5), „ომეგა“ ფორმით (სურ. 5,6,8), მშობიარობის ატრიბუტიკით (სურ. 2), რქიანი ტიარით (სურ. 7) და ა.შ.
  - დედოფლის გვირგვინში შეინიშნება ოსტატურად ჩახატული ქართული გრაფემა $\psi = \psi$ „უნ“.
  - წარწერის დასაწყისიდან VI გრაფემაა $\mu = \mu$ „რაე“.
  - წარწერის VII სიმბოლიკა μ ქალღმერთ „ნინჰურსაგ“-ის ტიარა ქუდი-სათაო ნიშანია, რომელსაც იგი ატარებს (იხ. სურ.4 და სურ. 5).
  - V და VI გრაფემათა ქვედა ნაწილში გადაბმული რკალი (15) „ვრაქია“-ა, ის „სიტყვის მცირედ ნაკლულს“ მიუთითებს და შესაბამისობაშია წარწერის შინაარსთან. შინაარსის სრული ფორმა შუმერულია: Nin(ქალბატონი) + HuR(გორა) + Sag(თავი).
- მართლაც წარწერაში სიტყვა „Nin (ქალბატონი)“ ამოვარდნილია ანუ „ნაკლულია“.
- VI და VII გრაფემათა ქვედა ნაწილში გადაბმული რკალი (16) „ვიპიდისტოლია“ რომელიც მიუთითებს „ნუ გააკერძობენ“, ანუ ორი სიტყვა ერთად წაიკითხება. ამ ორი სიტყვის ზედა შუა ნაწილში „ ' “ ნიშანი ამ სიტყვების გამყოფის მანიშნებელია (აპოსტროფი).
  - IV, V, VI, VII გრაფემები შესაბამისად ამოიკითხება: $\mu = \mu$ რ + SAG = Hursag

- V და VI გრაფემათა შორის ზედა ნაწილში ნახევარწრის ფორმა (18) „უნ“ ხმოვნის წარმოთქმის ტონზე მიანიშნებს.
- VIII გრაფემა ჯ – სიცოცხლის ნიშანი (11), როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ ამოიკითხება: „Ši Nadanu“ - „სიცოცხლის მიმცემი, დამბადებელი“ სიმბოლოს თავზე ჩახატული არწივის ნიშანი ღვთაების ზეციურობაზე მიანიშნებს.

სიმბოლოს ქვედა ნაწილში აღმავალი რკალი „პერისპომენია“ და „Ši Nadanu“-ს მოკვეთით წაკითხვაზე მიანიშნებს.

IX გრაფემა ამოიკითხება „შ-ა-რ-უ“. იგი სასვენი ნიშანი „დანია“-ცაა (ნელა წაკითხვით): ფრაზის „ნელა წაკითხვისას“, ბგერა „უ“ გრძელდება დადაბლებისკენ და ღებულობს შუმერულად „და“ კავშირის მნიშვნელობას (U).

X გრაფემა 7 = 7 (ინ) შუმერულად „მარადიულია“

წარწერის II მთლიანი ნაწილი ამოიკითხება:

ჰურსაგ – Ši Nadanu Š-a-r-ù in
Hūr-Šag – Ši Nadanu Š-a-r-ù in

წარწერის II ნაწილის შინაარსი გვამცნობს:

„ჰურსაგი სამყაროს მშობელია, მისი მასაზრდოებელია და მარადიულია“.

ძველად ქართველებს ცნობიერებაში „ნინჰურსაგ“-ის არსებობაზე მატანეს ცნობაშიც ვხვდებით:

„პატივს სცემდნენ (ქართველნი) მზესა და მთვარესა და ვარსკვლავთა ხუთთა და ჰმსახურობდნენ ღმერთსა უხილავსა, დამბადებელსა ყოვლისასა [პატარიძე, 1980:231].

გრაკლიანის გორის არქეოლოგიურ ძეგლზე მომუშავე სპეციალისტების ცნობით:

„...დადასტურდა ვერტიკალურად აღმართული კერპის ნაშთი, რომელიც თიხისაგან არის დამზადებული. მას ორი ერთმანეთისაგან განსხვავებული ქონგური (ცილინდრული და მართკუთხა), ქალის მკერდის იმიტაცია და ღია გახსნილი მუცელი/საშო აქვს, საიდანაც ხდებოდა შეწირული ნივთების შედგმა საკურთხეველზე [ლიჩელი, 2016:38].

უკვე ცხადია, რომ ეს კერპი ქალღმერთი ნინჰურსაგია.

წარწერის II ნაწილში ამოკითხული ტექსტის შინაარსიც სრულ თანხმობაშია მის ისტორიულ ცნობებთან და არქეოლოგიურ სივრცესთან.

- „ნინჰურსაგ“-ის სახელთანაა დაკავშირებული ფარული მინიშნება, „ქება“-ის ტექსტში, მესამე კუპლეტის „ა“ ნაწილში, კერძოდ

„პ. ა. და ახალმა ნინო მოაქცია
და ჰელენე დედოფალმან“.

ვინაიდან ნახსენებია „ახალი ნინო“, ამიტომ „ძველ“ ნინოში უეჭველია „ნინ-ჰურსაგი“ იგულისხმება.

– „ნინჰურსაგ“-ის სახელსაა მიძღვნილი „ქება“-ის X კუპლეტის „ბ“ ნაწილში რიცხვი „ას-ოთხი“-ც, (რ,დ). რ, დ – გრაფემათა რიგობრივი რიცხვითი ჯამი:

რ (19) + დ (4) = 23 რომელიც ნინჰურსაგის სიმბოლიკა XXIII ნიშანი „უნ“-ია.

არსებულ ძეგლზე („ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისა“) მუშაობისას პ.ინგოროცვას მოჰყავს ნაპოვნი „კრებულის სარჩევი“.

„სარჩევი კრებულისა გადაწერილი იოანე ზოსიმეს მიერ ინტერესს წარმოადგენს ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის“ [ინგოროცვა, 1965:209].

ამ კრებულში ჩამონათვალი პუნქტების რაოდენობაც 23 ტოლია, ხოლო გამოტოვებულ სიტყვებში ძველი სწავლების ნიშნები შეიმჩნევა (ამ მიმართულებით კვლევას შემდგომში გავაგრძელებთ).

ი.ზოსიმეს საქვეყნოდ ცნობილი გზავნილის შინაარსიდან ნათელი ხდება:

„დიდება შენ და ღმერთო რომელმან ღირს მყავ და მომანდე ცოდვილსა ამას, აღსრულება საქმე ესე“. წარმართული ჯვარი – პირჯვრის გადაწერის მიმართულებითაა ჩაწერილი.

იოანე ზოსიმე არაა „ქება“-ის ავტორი, იგი არც უბრალოდ გადაწერია, ის ძველი ქურუმული ქმნილების კორექტორია, ახალი სწავლების მიმართებაში.

„ქება“-ის ძველ ტექსტში ქართულ-შუმერული ენის მეგობრობა, ახალ ტექსტში ქართულ-ბერძნული ენის მეგობრობით შეიცვალა.

დასკვნა

გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი წარწერა ამოიკითხება:

**𐌕+𐌘+𐌔+𐌚.𐌖+𐌙+𐌗+𐌖ag 𐌆i Nadanu 𐌆aru in
 𐌕+𐌙+𐌔+𐌚.𐌖+𐌙+𐌖+𐌖 ag 𐌆i Nadanu 𐌆aru in
 𐌕+𐌙+𐌖+𐌖.𐌖+𐌙+𐌖+𐌖 ag 𐌆i Nadanu 𐌆aru in**

წარწერის ამოკითხვის ფორმაა

**𐌕 𐌙 𐌔 𐌚. 𐌖 𐌙 𐌖 ag 𐌆i Nadanu 𐌆-𐌖-𐌖-𐌖 in
 𐌕 𐌙 𐌖 𐌖. 𐌖 𐌙 𐌖 ag 𐌆i Nadanu 𐌆-𐌖-𐌖-𐌖 in**

წარწერა გვამცნობს:

„ჯუმა“. „ჰურსაგი სამყაროს მშობელია, მისი მასაზრდოებელია და მარადიულია“.

გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილ წარწერაში ქართული ენა იყენებს ანბანურ დამწერლობას. ვინაიდან:

1. ყველა ჟღერად ბერას შესაბამისი გრაფემა განეკუთვნება.
2. ტექსტში გამოყენებულია ანბანური დამწერლობის სასკვენ ნიშანთა და ქარაგმათა მთელი რიგი რაოდენობა.

3. ტექსტში დადასტურებულია ხმოვანი ნიშნების შესაბამისი გრაფემები (ა, უ, ი).
4. წარწერაში გამოყენებულია ქართული ანბანის საწყისის (ან) და დასასრულის (ჯან) აღმნიშვნელი გრაფემები.
5. „ა“ ბგერა დაკავშირებულია „ცის“, უდიდესი ღმერთის სახელის „ან“-ის, ხოლო „ჯ“ ბგერა დაკავშირებულია „მიწისქვეშეთის“, პატარა ღმერთის „ჯუმა“-ს აკროფონთან.

„ქართული ანბანი ერთადერთი ანბანია დასავლურ ვოკალიზებულ ანბანთა შორის, რომელსაც დასასრულის მაუწყებელი ნიშნის აკროფონული პრინციპია გამოყენებული, ანუ უპირველესი პრინციპი ანბანური დამწერლობისა“ [პატარიძე, 1980:88].

ზემოთხსენებულ პრინციპს ასტრალური რელიგიის მსოფლმხედველობაც ქართულ ანბანში მკაფიოდ ადასტურებს. (ცის „დიდი“ ღმერთისა და მიწისქვეშეთის „პატარა“ ღმერთის შესაბამისი ბგერის აკროფონიზაციით).

გრაკლიანის წარწერაში შუმერული ენა იყენებს ადგილობრივ მცხოვრებთა მთავარი მფარველი ქალღმერთის ნინჰურსაგის ტიტულიან სიმბოლიკებს შუმერული გაჟღერებით და სარგებლობს ქართული ანბანის სასვენ ნიშანთა შინაარსობრივი მახასიათებლებით (ჩვენი ვარაუდით ასე წარმოდგინდება ქართული ენისა და შუმერული ენის მეგობრობა).

გრაკლიანი გორის წარწერა მკაცრად ჩამოყალიბებული ბილნგვისტიკური დადასტურებული ინტელექტუალური კონსტრუქციას, რომელშიც ორივე ენა რიცხვ „7“ საკრალურ მნიშვნელობას იყენებს:

1. მთლიანი წარწერის ქართული ნაწილი 7 გრაფიკითაა წარმოდგენილი, მათ შორის ერთი ლიგატურაა $[ა, ყ, შ, მ, ყ, კ, 7] = 7$.
2. მთლიანი წარწერის ბოლო გრაფემ 7 (ინ), როგორც ძალაუფლების სიმბოლო, შუმერული ენის მოდიფიცირებისას, ქართული ლიგატურა იშლება: შერად $ა+ე$ ბგერებად და ქართული ენა „შვიდიანის“ კონსტანტას ინარჩუნებს $[ა, ყ, ა, ე, მ, ყ, კ] = 7$.
3. მთლიანი წარწერის „ჰურსაგის სივრცე“-ში გამოყენებულია ანბანური დამწერლობის კალიგრაფიული მკაცრად, 7 ნიშანი $[ა, ა, ა, ა, ა, ა, ა] = 7$.
4. „დედოფლის გვირგვინში“, 7 გრაფემის მოხაზულობაზე დასმული 4 წერტილის გარდა, გრაფემაზე დაუსმელი წერტილების რაოდენობა 7 ტოლია. ამით აიხსნება IX სიმბოლოს ცენტრში პატარა წრის ნაცვლად, მისი წერტილად გამოხატვა.
5. მთლიან წარწერაში „ჰურსაგ“-ის სახელის საწყისი ასო „პ“ მთლიანი წარწერის ბოლოდან VII ნიშანია.
6. ასევე მთლიან წარწერაში „ჰურსაგ“-ის სახელის სასრული ნიშანი „Sag“, წარწერის დასაწყისიდან VII გრაფემაა.
7. მთელ წარწერაში „ჰურსაგ“-ის სივრცე 7 ნიშნითაა გადმოცემული. აქედან 3 ნიშანი ქართულია, 3 ნიშანი შუმერული, ხოლო ბოლო ქართული გრაფემა 7 (ინ) კალიგრაფიით ქართულია, ხოლო გაჟღერებით შუმერულია; ე.ი. ქართული ენა და შუმერული ენა თანაბრადაა წარმოდგენილი (50/50).

8. „გველის ტანი“ წარწერის V გრაფემის კიდურიდან („ჰურსაგის“ კულული) წარწერის I გრაფემის ბოლომდე 7 რკალითაა გადმოცემული. წარწერაში „გველი“ „დეტერმინატის“ როლს ასრულებს და არ წაიკითხება.
9. „კოსმოსური ხის“ წვეროში დაბუდებული არწივი სრული 7 გრაფემის (ცის) შემდგომაა ჩახატული. ცხადია, ისიც „დეტერმინატის“ როლს ასრულებს და ისიც არ წაიკითხება.

„ინტელექტუალური კონსტრუქციის“ სქემა (იხილეთ ნახ. 6).

გრაკლიანი გორის წარწერაში მკაცრად დაცულია ძველი სამყაროს დამწერლობის ფუნდამენტალური პრინციპი – წარწერაში ორი ერთნაირი ნიშანი არ გამოიყენება.

სწორედ ეს პრინციპი დაედო კომპეტენტური სპეციალისტების დასკვნას ახლად აღმოჩენილი წარწერის შეფასებისას - მოცემული გრაფემები დამწერლობა იყო თუ ნახატი? მათი დასკვნით ჩვენს წინაშეა დამწერლობა, რა ტიპისა და რომელი სახეობისა, იგი დღემდე გამოუცნობი რჩებოდა.

ცხადია, წარწერის ავტორმა ქურუმმა, ქართული და შუმერული ენები ბრწყინვალედ იცის.

წარწერის ილუზიური წესით შესრულება, არქეოლოგიურ ძეგლზე აღმოჩენილი ორი ცალი ცეცხლის გადამტანი ჭურჭელი – თენიატერიონი, რომელიც სარიტუალო ცეცხლის გადასატანად გამოიყენებოდა, გვაფიქრებინებს, რომ ქურუმი ქურუმული სპეციალობით მაგია.

ბუნებრივია იბადება კითხვა: რატომ არ შეასრულა ქურუმმა წარწერის მეორე ნაწილში შუმერული სიტყვები ქართული ანბანური დამწერლობით? მაშინ, როდესაც წარწერის პირველ ნაწილში ქართული სიტყვა შეასრულა ქართული ანბანით? პასუხი მარტივია, დაირღვეოდა „ორი ერთნაირი გრაფემის გამოუყენებლობის პრინციპი“: მაგალითად სიტყვა Nin (ქალბატონი) + Hur (გორა) + Sag (მთავარი, თავი) გადმოსაცემად Nin-ში ორი ერთნაირი „N“ ნიშანია, სიტყვა Sag-ში „ჯუმას“ სივრცეში „ან“ ნიშანი უკვე გამოყენებული ჰქონდა.

ქურუმმა ერთადერთი სწორი და გონებამახვილური გადაწყვეტილება მიიღო: ჩაწერა ქართული გრაფემებით „ჰურ“, მიუთითა ნაკლული სიტყვა „Nin“ „მცირედ ნაკლულია“, „ვრაქია“ სასვენი ნიშნით, ქუდის გრაფემით გამოხატა „Sag“, დაუსვა ნიშანი „ვიპიდისტოლი“ – „ნუ-გაკერძოებენ და გამოიყენა ზემოთხსენებული „ინტელექტუალური კონსტრუქცია“.

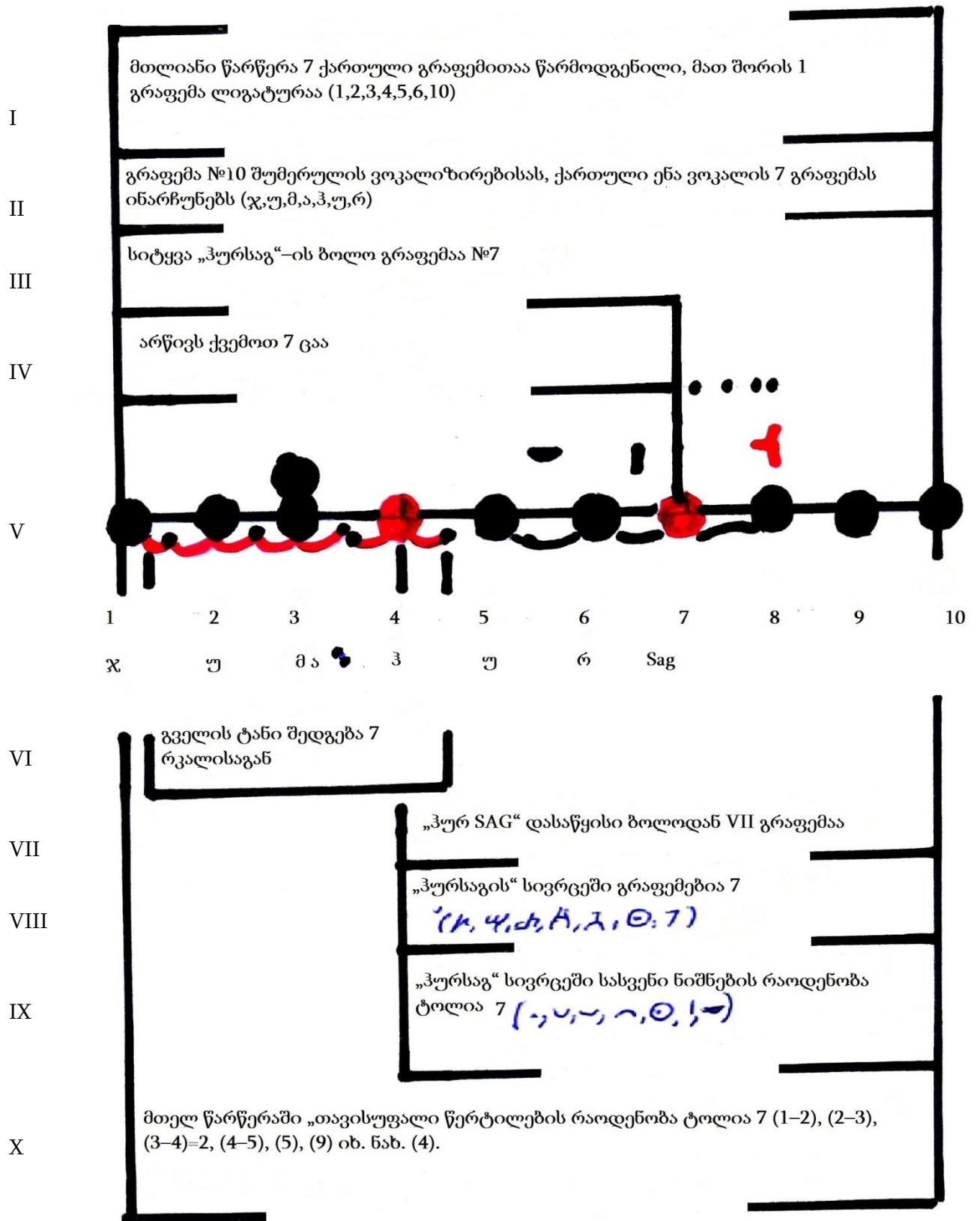
ასტრალური რელიგიის საპატივცემულოდ I და V გრაფემებს შორის გველის ტანი 7 რკალით მოხატა და არწივი VII გრაფემის შემდეგ ჩახატა. (იხ. ნახ. 4). (22).

გრაკლიანის წარწერაში 38 ნიშან - არსობრივი სიმბოლიკაა გამოყენებული. ამ რაოდენობის ნიშნების წარწერის კომბინაციათა რიცხვი კი მინიმუმ 10⁴⁰ -ია.

ქურუმმა გონებით წარმოუდგენელ ვარიაციათა რაოდენობაში ერთადერთ ამონახსნს „ინტელექტუალურ კონსტრუქცია“-ს მიაგნო.

ქურუმმა „ინტელექტუალური კონსტრუქციის“ გამოყენებით ძვ. წ. XI საუკუნეში ადამიანის გონის წარმოუდგენელი შესაძლებლობები გამოავლინა და პატივი მიაგო „ჯუმას“ და „ნინჰურსაგის“ ღვთაებრიობას, როგორც ქართულ (ადგილობრივთა ენა) ისე შუმერულ (რელიგიის ენა) ენებზე.

გრაკლიანი გორის წარწერის „ინტელექტუალური კონსტრუქციის“ სქემა

ნახ. 6

გამოყენებული ლიტერატურა

- ingoroqva, p'. (1965). *tkhzulebata k'rebuli shvid t'omad*. t'. III. tb.: gamomtsemloba "metsniereba" (ინგოროყვა, პ. (1965). *თხზულებათა კრებული შვიდ ტომად*. ტ. III. თბ.: გამომცემლობა "მეცნიერება").
- k'ik'nadze, z. (2006). *shuamdinaruli mitologia*. tb.: tbilisis sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba. (კიკნაძე, ზ. (2006). *შუამდინარული მითოლოგია*. თბ.: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა).
- licheli, v. (2016). *meshvide saertashoriso kartvelologiuri simp'oziumis masalebi*. tb. (ლიჩელი, ვ. (2016). *მეშვიდე საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის მასალები*. თბ.).
- lortkipanidze, o. (1992). *eneoliti adre brinjaos khana. sakartvelos arkeologia*. t'. 2. tb.: gamomtsemloba „metsniereba“. (ლორთქიფანიძე, ო. (1992). *ენეოლითი ადრე ბრინჯაოს ხანა. საქართველოს არქეოლოგია*. ტ. 2. თბ.: გამომცემლობა „მეცნიერება“).
- lortkipanidze, o. (2002). *dzveli kartuli tsivilizatsiis sataveebtan*. tb.: gamomtsemloba „metsniereba“. (ლორთქიფანიძე, ო. (2002). *ძველი ქართული ცივილიზაციის სათავეებთან*. თბ.: გამომცემლობა „მეცნიერება“).
- orbekiani, s. (1991). *leksik'oni kartuli*. t'.1. tb.: gamomtsemloba „metsniereba“. (ორბელიანი, ს. (1991). *ლექსიკონი ქართული*. ტ.1. თბ.: გამომცემლობა „მეცნიერება“).
- p'at'aridze, r. (1980). *kartuli asomtavruli*. tb. (პატარაძე, რ. (1980). *ქართული ასომთავრული*. თბ.).
- kse, (1987). *kartuli sabch'ota entsik'lop'edia*. t'.11. tb. (ქსე, (1987). *ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია*. ტ.11. თბ.).
- sharadze, g. (1972). *teimuraz bagrat'ionis tskhovreba*. tb. (შარაძე, გ. (1972). *თეიმურაზ ბაგრატიონის ცხოვრება*. თბ.).
- ch'ilashvili, l. (2004). *nek'resis udzvelesi kartuli ts'arts'erebi da kartuli damts'erlobis ist'oriis sak'itkhebi*. tb. (ჭილაშვილი, ლ. (2004). *ნეკრესის უძველესი ქართული წარწერები და ქართული დამწერლობის ისტორიის საკითხები*. თბ.).
- javakhishvili, i. (1949). *kartuli damts'erlobatmtsodneoba anu p'aleografi*. tb.: tbilisis sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba. (ჯავახიშვილი, ი. (1949). *ქართული დამწერლობათმცოდნეობა ანუ პალეოგრაფია*. თბ.: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა).
- javakhishvili, i. (1979). *tkhzulebani*. t'.1. tb.: tbilisis sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba. (ჯავახიშვილი, ი. (1979). *თხზულებანი*. ტ.1. თბ.: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა).

ელექტრონული მასალები

Sumerian lexicon

sumer.grazhdani.eu/index.php (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Шумеро-русский словарь

netslova.ru/gudava/sumer/dictionary.html (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Шумерский язык

ru.m.wikipedia.org/wiki/шумерский_язык (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

ქურუმი ka.m.wikipedia.org/wiki/ქურუმი (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Ближневосточные религии. Введение в предмет/Лекция проф. В.Емел'янов

youtube/ХоТАМНiqHug. (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Катастрофа бронзового века

ru.m.wikipedia.org/wiki/катастрофа_бронзового_века (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Ninhursag

newworldencyclopedia.org/entry/ninhursag (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Sumerian Encyclopedia

sumeria.fandom.com/wiki/sumerianology (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

История человечества начинается в шумере

Ru-sled.ru/istorya-chelovechestva-nachinaetsya-v-shumere/ (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

2700 წლის წინანდელი სიტყვა გრაკლიანის გორაზე – რა ხდება გათხრების ადგილას.

google.com/amp/s/www.radiotavisupleba.ge/amp/27203216.html (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

გრაკლიანის გორაზე უძველესი წარწერის კონსერვაცია სექტემბრიდან დაიწყო.

imedinews.ge/kultura/69770/graklianis-goraze-udzvelesi-tsartseris-konservatsia-seqtembridan-daitskeba (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილი უძველესი წარწერა იმლება. მდგომარეობა საგანგაშო.

odishinews.ge/ge/2015-03-22-16-12-35/item/10619 (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Нинхурсаг

objective-news.ru/2010-02-24-14-57-14/ninhursag.html (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Mesopotamian Gods & Kings

mesopotamiangods.com/ninhursag/ (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

სურათი გამოტანილია გალერიიდან ninhursag's umbilical chord cutter – birtl god – dess symbol, slide – show

(წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Энки и Нинхурсаг

skazanie.info/enki-i-ninhursag (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

შუმერული კვალი გრაკლიანის გორაზე აღმოჩენილ უცნობ დამწერლობაში

resonancedaily.com/mobile/index.php?id_rub=6&id_artc=26576 (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

Ки мифология ru.m.wikipedia.org/wiki/ku-(мифология) (წვდომის თარიღი 12.04.2019).

დავათის სტელა და „ქებაი და დიდებაი“ www.karibche.ambebi.ge/skhvadaskhva/angelozebi/2223-davathis-stela-da-qqebai-da-didebaiq.html (წვდომის თარიღი 12.04.2019).